

УДК 338.24:378

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВУЗОМ

Захарчин Г.М., Любомудрова Н.П.

Обґрунтовується необхідність реформування менеджменту вищої школи на інноваційній основі. Пропонується авторська концепція інноваційного розвитку вищої школи через розвиток корпоративної культури і механізм створення творчо-експериментальної лабораторії (ТЕЛ). Описується структура ТЕЛ, її задачі та функції.

Ключові слова: Інноваційні процеси, трансформація вищої школи, творчо-експериментальна лабораторія, креативність, корпоративна культура, інноваційна структура.

Інноваційні процеси охоплюють сьогодні усі сфери життєдіяльності суспільства і стають головним чинником його матеріально-духовного стану.

Розуміння інноваційного процесу як фактору зміцнення економічної безпеки України та основи активізації вітчизняної економіки є основною парадигмою системи сучасних ринкових відносин. Оскільки освіта стає повноцінним учасником ринкових процесів, то її розвиток повинен відповідати інноваційній моделі суспільства, а вона сама має бути точкою опори інноваційної економіки.

Однак, ті трансформаційні процеси, що відбуваються в освітянській сфері, недостатньо відображають інноваційні запити, носять несистемний характер, є негнучкими в реалізації інноваційних процесів. Цілком доречно виникає питання “про економічну організацію та управління навчальним закладом як суб’єктом ринкових відносин, про його спроможність пристосуватися до динамічних умов ринку, про потребу розробки наукових проблем і академічної стабільності навчальних закладів, які б характеризували якість і ефективність їхньої роботи” [1, с. 112].

Таким чином, постає загальна проблема реформування освіти на інноваційній основі, на тлі якої вимальовуються завдання інноваційного управління вищими закладами та активізації інноваційних процесів у вищій школі.

Як справедливо зауважується в науковій літературі, “особливо гостро стоїть проблема розроблення та впровадження нових моделей управління освітянською галуззю [2, с. 66].

Як показує аналіз досліджень і публікацій, проблемами інноваційної діяльності вищої школи цікавиться широке коло вчених, які розглядають як загальні проблеми освітянської сфери [2, 3, 4, 5], так і конкретні, зокрема про необхідність трансформаційних процесів освіти навчального закладу. Про вдосконалення системи вищої освіти йдеться і в статті [5], де основні акценти зроблено на системі заходів державного регулювання реалізації національних інтересів у сфері освіти, а також в ряді інших публікацій [6-8], в яких висвітлюються або соціально-психологічні фактори освітнього менеджменту [8, с. 335], або автономізацію та Болонський процес.

Однак, проблема системного підходу до модернізації вищої школи через розвиток інноваційної складової широкого масштабу і комплексного розгляду всіх інноваційних процесів у навчальних закладах не має ґрунтовної розробки. Залишаються невирішеними питання форм, методів і механізму реалізації інновацій у вищій освіті.

Таким чином, метою даної статті є системне висвітлення основних інноваційних процесів у вищій школі та аргументування необхідності створення творчо-експериментальних лабораторій у вишах – як ефективної форми реалізації інновацій.

Інноваційні процеси у вищій школі підпорядковані загальній тенденції, але розвиваються за своїми законами відповідно до специфіки наукового закладу. Вони включають певні напрямки, зокрема:

- систему відносин;
- функціональний;
- структурний;
- систему менеджменту;
- систему нормотворення.

Інноваційні процеси освітніх закладів повинні протікати паралельно до інноваційних процесів у інших сферах суспільства і, навіть, випереджувати їх, оскільки пов'язані із носіями ідей, інтелектуальним капіталом та потенційними реалізаторами ідей в майбутньому. Все це засвідчує, що закладати інноваційне мислення треба уже в навчальному процесі, що змінить як саму технологію навчання, так і систему відносин між усіма учасниками процесу як по горизонталі, так і вертикалі.

Сьогодні освітянський процес треба розглядати як духовно-інтелектуальний обмін між викладачами і студентами, що перетворює його із чисто механічних відносин, побудованих на технології передачі певної інформації, на відносини іншого рівня – партнерство в пошуку істини. Інноваційною основою нового типу відносин має стати модель корпоративної культури, що спонукає до зростання самосвідомості та академічних чеснот та істотно впливає на вид менеджменту. В цьому контексті треба чітко розглядати всі складові корпоративної культури виділяючи роль національного менталітету як домінанту.

Інноваційні процеси структурного та функціонального напрямків тісно пов'язані, оскільки стосуються зміни підходів до методів і технологій навчання, а також адекватних до них нових структурних форм організації навчального процесу.

З огляду на те, що саме ці інноваційні напрямки найповніше зможуть забезпечити автономізацію вищої школи через призму інновацій, то розглянемо можливий механізм їх реалізації.

Ефективною формою культивування й реалізації інновацій у вищій школі повинні стати творчо-експериментальні лабораторії (ТЕЛ) з перспективою перетворення їх у методологічні центри знань, які здатні максимально використовувати інтелектуальний потенціал всіх учасників навчального процесу та активізувати процес формування національної моделі сучасної освіти, побудованій на випереджувальній, а не позичальній стратегії.

Пропонуємо можливу структуру творчо-експериментальної лабораторії, яка має включати блоки: креативний, управління знаннями, інформаційний, моніторинговий і блок управління вузом.

Метою креативного блоку є максимальна активізація творчих елементів у навчальному процесі. Структурно цей блок націлений на зміну підходів до змісту освіти, форм і методів навчання.

Стрижневими елементами креативного блоку є: створення вибіркового вишколу (майстер-клас); створення ділового вишколу (бізнес-клас); підготовка оригінальних авторських курсів і пропонування їх на освітянський ринок в якості інноваційного продукту; принципова зміна технології та форм навчання; виїзні лекції, лекції-екскурсії, проблемне навчання, лекція прес-конференція, творчі виставки-конкурси робіт студентів, які навчаються за індивідуальною програмою, тематично-прикладне спрямування навчального процесу. Всі компоненти креативного блоку стають основою для створення моделі нових знань – як стратегічного завдання ТЕЛ.

Блок управління знаннями створюється з метою максимального використання інтелектуальних активів вищого навчального закладу. Його стрижневими елементами мають стати: створення та запровадження механізму кон'юнктурних досліджень попиту на інноваційну діяльність; створення банку даних про компетенцію окремих працівників, їх індивідуальні здібності, та колективну компетенцію на основі "карт знань" чи матриці знань (складають як за функціональною, так і структурною ознакою); формування "золотого активу" закладу на базі інформації про рівень компетентності працівників та їх творчі ініціативи; синергетичний пошук і створення нових знань; використання символічних систем як методу вивчення, осмислення чогось нового і формування знання про це на основі власно пережитих відчуттів і переконань. Набуті саме таким чином знання матимуть не абстрактний, а конкретний характер, наповнюватимуться живим змістом, а не хрестоматійними постулатами.

Інформаційний блок можна інтегрувати із моніторинговим, оскільки мета спільна –

контакти із зовнішнім середовищем і динамічне адаптування змістовно-технологічної системи навчання до змін на основі відстежування процесів, тенденцій та сучасних закономірностей розвитку суспільства. Функціонально цей блок одночасно вирішуватиме завдання внутрішнього характеру (оптимізація інформаційних потоків у навчальному закладі, створення ефективного прямого й зворотного зв'язку в межах вузу, проведення управлінського, навчального й автономіторингові) і зовнішнього (пропаганда нової моделі знання, контактування із іншими інноваційними структурами, організування змістовно-контролюючого, корекційно-аналітичного й оцінювально-результативного) моніторингові освітньої системи загалом, тощо. Завдяки широкодіапазональним напрямкам блоку, ТЕЛ буде залучена до пріоритетних інноваційних проектів на регіональному та державному рівнях і матиме ефект широкого резонансу та супроводжувальних змін в інших сферах суспільного буття; крім того, значно скоротить розрив між освітою і ринком праці.

Системний характер має блок, названий як “наукове управління вузом”, що покликає змодельовати діяльність вузу за багатокритеріальними ознаками: вигода-витрати, автономія-відповідальність, права-обов'язки, уніфікація-багатоваріантність, стандартність-елітність тощо. Даний блок сприятиме обґрунтуванню доцільності існування структурних підрозділів вузу, які не мають прямого відношення до навчального процесу, за допомогою функціонально-вартісного аналізу та їх участі у вирішенні проблем закладу.

Стрижневими елементами блоку мають стати моделі: формування іміджу закладу, ефективної системи управління закладом; модель інформаційного забезпечення; модель фінансово-економічної діяльності; правового забезпечення функціонування вузу, науково-методичного забезпечення; модель навчально-виховного процесу, соціометрична модель закладу і його середовища та інші. Завдяки блоку можна будувати різні варіанти стратегії розвитку вищої школи, здатних забезпечити високу конкурентоспроможність вітчизняної освіти в загальноєвропейському просторі.

Оскільки ТЕЛ це нова інноваційна структура, яку пропонуємо створити в межах вузу, то необхідно паралельно вирішувати питання її нормативно-правового, організаційно-інституційного та фінансового забезпечення.

ВИСНОВКИ

Необхідність реформування освіти на інноваційній основі зумовлена багатьма чинниками, серед яких виділимо головні:

- перехід до інформаційно-інтелектуальної економіки, в якій знання стають базовим елементом і фундаментом;
- зростання потреби ринкового середовища в кадрах, рівень яких відповідатиме інноваційним тенденціям;
- зміна акцентів у сутнісному понятті “компетентність випускника”, який здатний адаптуватись до мінливого світу;
- формування нових моделей ефективного менеджменту освіти на основі синтезу зарубіжного досвіду та національних освітянських традицій і надбань;
- інтеграційні процеси та входження України в загальноєвропейський освітянський простір;
- наявність сформованої ринкової інфраструктури, здатної ефективно реалізовувати інноваційні процеси;
- поглиблення соціальних факторів у всіх стратегічних концепціях розвитку суспільства.

Інноваційні процеси у вищій школі повинні охоплювати широке поле її функціонування, тобто, включати: систему відносин, функціональний і структурний блоки, систему менеджменту та систему правового поля, тобто, нормотворення.

Інноваційною основою і формою культивування інновацій у вищій школі має стати модель корпоративної культури, як важливого стимулятора в плеканні академічних чеснот мотиваційного вазеля креативності.

Ефективний механізм реалізації інновацій у навчальних закладах автори вбачають у створенні

ТЕЛ, що поступово набудуть статусу методологічних центрів знань. Завдяки інтегрованій структурі (блоки: креативний, управління знаннями, інформаційний, моніторинговий, управління вузом) ТЕЛ зможе виконати важливу функцію реального підвищення інвестиційної привабливості вищої школи і збагачення національного інноваційного капіталу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жованик В.Г., Жованик Т.В. “Болонський процес: зміст, підходи і завдання “академічної безпеки” навчального закладу, її моделювання та рівні” // Актуальні проблеми економіки. – 2005. - №12/54. - С. 112 – 118.
2. Вікторов В. Нові моделі управління освітою // Вища освіта України. – 2005. - №2. - С. 66 – 71.
3. Дем’яненко Н. Автономія університету: ретроспектива, модернізація // Вища освіта України. – 2005. - №2. - С. 42 – 49.
4. Єрмола А. Державна система моніторингу якості освіти – необхідна умова трансформаційних процесів освітянської сфери // Освіта і управління. – 2005. - №1. - С. 100 – 108.
5. Кондрашова Л. Проблеми вищої школи у світлі національної доктрини розвитку освіти України // Вища освіта України. – 2003. - №1. - С. 41 – 45.
6. Ліфенцев Д.С. Вплив корпоративної культури на мотивацію персоналу // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - №2 (56). - С. 154 – 158.
7. Рошик І.А. Трансформація вищої освіти в контексті євроінтеграції // Менеджер. Вісник ДДУУ. Науковий журнал. – Донецьк, 2004. - №3 (29). - С. 208 – 209.
8. Ткач Т.В. Освітній менеджмент: соціально-психологічні фактори // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2003. - №1. - С. 335 – 338.